

Fekete Sas Akadémia
Székesfehérvár

A Fekete Sas szálló és a Reformkor

Irodalmi workshop
2021. szeptember 10–18.

ANGSTER JÓZSEF

Részletek

egy vándorlegény naplójából

FEKETE SAS

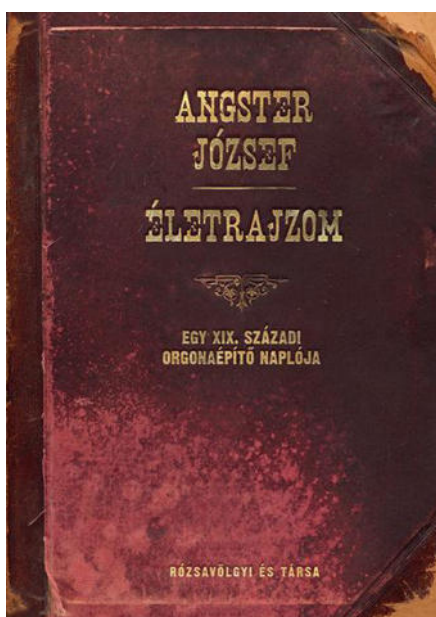
TÁRSASÁG

Angster József naplója

Az anyagot összeállította: Fontana Eszter

„Angster József (1834-1918) a leghíresebb magyar orgonaépítő, a legendás pécsi orgonagyár alapítója. Idős korában, családja számára vetette papírra élettörténetét fiatalkori naplói, emlékezete és cégének dokumentumai alapján. Így született meg ez az egyedülálló kortörténeti dokumentum, amely most végre teljes egészében hozzáférhetővé válik a nyilvánosság számára. A nyolcvan évet átívelő napló betekintést enged egy 19. századi mesterember életébe, nyomon követhetjük tanonc- és iparoséveit, európai utazásait, majd hazatérését Pécsre, ahol családot és orgonagyárat alapított. A német anyanyelvű, de ekkor már évtizedek óta magyar közegben élő és dolgozó Angster naplójának szövege ízes nyelvezettel kalauzolja végig az olvasót Európa, Magyarország és Pécs másfél évszázaddal ezelőtti világába. Izgalmas szellemi kalandot kínál nemcsak az orgona szerelmesei számára, hanem mindenkinek, aki kíváncsi arra, hogy miként zajlottak e történelmi szempontból oly intenzív korszak dolgos mindennapjai.“

<https://www.lira.hu/hu/konyv/szepirodalom/memoar-eletrajz-interju/eletrajzom-egy-xix-szazadi-orgonaepito-naploja>

Rózsavölgyi és Társa Kiadó, Budapest, 2017.
576 old., ISBN: 9786158007122

Angster József 1880 körül

Angster József Kácsfalun (ma Jagodnjak, Horvátország) született egy katolikus német bevándorló család sarjaként. Már hatéves korától befogták a falusi munkába, 16 éves volt, amikor asztalosinasnak adták, három évvel később egy kisebb vándorút, 1856–1866 között a nagy vándorút következett. Megfordult Bácskában, Bécsben, Drezdában, Lipcsében, Kölnben, Párizsban. 1867-ben önálló műhelyt alapított Pécsen, az ezt követő nyolc évtizedben család öt férfi tagja – főként Angster József és fia – 1300 orgonát és 3600 harmóniumot készített.

Székesfehérvári művei:

1902. ciszterci templom, 1911: vizivárosi Jézus Szíve templom, 1933: Szeminárium, 1940: Bazilika. A ciszterci templomban a pécsi Angster Orgonagyár három orgonát is épített. „Az első, 383 opus számú hangszer 1902-ben épült. Egy manuális (billentyűsoros) pneumatikus kúpládás orgona volt 10 regiszterrel (hangszín lehetőséggel). Ez megsemmisült. 1942-ben az 1248 opusszámú művük már 2 manuállal, redőnyművel létesült és 14 regisztere volt. Sajnos 1944-ben, amikor a déli torony belővést kapott, és a nagyharang is lezuhant, ez az orgona is megsemmisült. A jelenlegi orgonát a Ciszterci Rend felkérésére ismét az Angster cég készítette 1949-ben. Ez a hangszer is 2 manuális, redőnyműves, azonban a tervezett 16 regiszter helyett – anyagi okokból – csak 14 lett beépítve.”

<https://cisztertemplom-szfv.hu/dokumentumok/templomunk-tortenete-i>

<https://kepesujsg.com/kiadasra-var-angster-jozsef-naploja/>

Az Angster gyár számos díjat nyert, köztük 1879-ben Székesfehérváron aranyéremmel tüntették ki.

A téma iránt érdeklődőknek ajánljuk még az egykori MTV Pécsi Körzeti Stúdiójának filmjét **Volt egyszer egy Angster Orgonagyár** címmel. Itt elérhető:

<https://www.youtube.com/watch?v=H7PK3hAs5eE>

További olvasni való:

Horváth, Csilla: Adatok az Angster orgona- és harmóniumgyár történetéhez.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BARA_JPM_evkonyv_1972_1973/?pg=151&layout=s&query=Sz%C3%A9kesfeh%C3%A9rv%C3%A1r

Részletek Angster József (1834–1918) naplójából.

Tanonc időm.

Egy derült májusi pénteken 1850^{ben} délután anyámmal a szobában ülve bejött apám is, és határ[o]zott így szólt hozzám, „Szepi, anyádtal már megbeszéltem a dolgott, hát elmehetsz mesterséget tanulni”, szabó, czipész ne légy, mert ezeknek vasárnapokon is kell dolgozniuk.”

Ezen szavak engem megleptek, apám ezen szándékáról soha sem szólt. Ma éjjel elmehetsz anyáddal az eszéki piacra és ott aztán nézhettek egy mester után.

A kocsi többféle czikkel fel let rakva, úgy mint csirkék vaj tojás és egy edény olvasztott vajjal is. Késén este indultunk hogy reggel korán már ott lehessünk. Igen korán érkeztünk, a vár kapu nyitásra még várniunk kellett. Lassanként eladtunk áruinkat, az utolsó volt az edény vaj, a melyett egy zsidó asszony saját szatócs üzlete részére megvett. Azt a zsidó asszonyt kérdezte anyám egy asztalos mester után. Őh igen tudok egyet, válaszolt; várjanak csak itt még ezt haza viszem és majd oda vezetem magukat, ez hat óra táján lehetett, vártunk soká azt hittük, hogy már nem is jön.

Végre fél 8 óra tájban mégis eljött, elvezetett benünket a várban lakó Haim asztalos mesterhez. Tán fél órai megbeszélés után megegyeztünk 4 évre és ruhára, az az hát tőle mindent kaptam, még a felszabaduláshoz szükséges új öltönyt is.

Haza térve apámat és a többieket értesülve, azt mondta apám akarod én sem nem pártolom sem nem ellenzem az alkut. A rokonoknak azonban más nézetük volt. Ne menyek 4 évre, hanem csak háromra, mert a negyedik évben többet keresek, mint a menyit a ruházás kitesz, emellett, apád nem olyan szegény, hogy nem ruházhatna. Ilyen beszédek mellett elmúlt két hét, újra felraktunk a kocsit piaczi czikkokkal és ismét Eszékre mentünk, elmondtunk a mesternek szándékunkat a mibe szívesen bele is egyezett, délután megint haza mentünk, hogy rá következő szombaton véglegesen jöjjenek.

A következő napok előkészítésre szolgáltak, tovább dolgoztam mint rendesen, pénteken reggel apám a kertbe küldött engem kukoriczát kapálni már a délelőti órákban nem ment a munka a gondolataim már nem voltak otthon, és várva vártam az estét hogy útra keljek és más pályát keszthessek. Nem sokára otthagytam a kapát, bementem és kezdtem csomagolni.

Elbúcsuzásom.

Este tizenegy óra tájban már be volt fogva és a tiszta csillagos ég alatt, Isten nevében útnak indultunk. Az úton még egyszer vissza pilanttam ezen szavakk: „Isten veled kedves szülő házam“ viszont látásig! Útközben még sok helyről elbúcsusztam a hol gyermekkorom édes óráit töltöttem. Isten veletek szép termő földek és zöld rétek ahol annyiszor a pacsirta szép csiripelést halgattam. Ilyen hangulatban s a jobb jövő reményében elhagytam szülő helyemet.

Útközben apám még jó tanácsokat adott. Nefeleits el soha szülőid jó tanácsait. Regeli, estéli imádságaidat ne mulaszd el, az őrangyal is tiszteld tovább hogy jó utakra vezessen. A mesterednek fogadj szót minden intését fogadd el. Mint jól nevelt gyermek meg is ígértem apámnak, hogy szavaira vissza gondolni fogok.

Ilyen beszédek között folytattuk az utat; fél 4 óra tájban érkeztünk a még zárt várkapu előtt, (4 órakor kinyitották) igen sokan voltak, úgy hogy csak jaj és bajjal értünk a vásár tέρre. Hét óra tájban már mint[ent] eladtunk, betértünk az ott közzel fekvő vendéglőbe az azarany körtéhez és regeliszttünk. Regeli után átmentünk a műhelybe a hol szintén reggeli idő volt, a melynek végén a mester is bejött kinek apám engem átadott, elbúcsúsztam anyám apámtól kik ott hagytak, elmentek. – És most idegen helyen idegen emberek között távol szüleim rokonaim, barátaim egyedül a világon.

Első munkám.

Az első munkám volt fa szeget hasítani és hegyezni, ezen munka mellett, a mely mellett gondolkodni nem kellett, még egyszer vissza pilantottam edigi életemre, minden tény, minden hely, barátaim lelkem előtt elvonult; a folytonos fűrészelés gyalulás üttős [ütés] megzavart a fejemet, az idő igen hosszúnak tűnt, még végre dél lett és ebédre hívtak. A legények bementek a szobába az asztalhoz, mi inasok a

konyhában kaptunk adagunkat. Ebéd után 1 órakor ismét a munkához láttunk, a délután már nem tűnt olyan hosszúnak mint a délelőtt. Vacsora után (mely 7 órakor volt) kellett az inasoknak a műhelyt össze söpörni, a forgácsot ki keresni, nem maradt e benne valami hasznos fa vagy szerszám, és a pincébe hordani, főleg azért is mert más nap vasárnap volt.

A műhely, mesterem

A műhely 6 gyalupaddal és szerszámmal volt berendezve, a mesterem mellett találtam három segédet és két tanoncz-társat.

A mester Nagykárolyi születési, törzs Magyar volt, 40 éves; két iskolás fia és két ilyen leánya volt. Reumás lévén nem igen tudott aludni, és minél nagyobb fájdalmai voltak minél kevesebbet aludt annál több verést osztogatott. Ágyunk a műhely egyik sarkában egymás fölött volt elhelyezve.

Másnap, vasárnap egy munkás el let bocsájtva, és három hétre rá még csak egy munkás volt ott. Ezen oknál fogva másképen ment a dolog, az általános munka idő reggel 5^{tol} este 7^{ig} volt, most azonban 10-11 óráig is kellett dolgoznunk. Az élelmezés is silányabb lett. Akár mit is kaptunk ha még csak elég lett volna.

Konyha leány is voltam.

Cseléd hiányában, nekem mint a legfiatalabb inasnak kellett a konyhában segédkezni, az asszony főzött, ebéd után, nekem kellett az edényeket lemosogatni, a mit úgy megtanultam, hogy az asszony kielégítve kedvencze lettem, és nem kellett anyit koplalnom mint társaimnak, igaz ő most is kiosztotta nekünk az eledeleket, a melyet mint cigányok a udvaron ülve ettünk, de a maradék, a tulajtonképeni vacsora ott maradt, azt én eltettem a konyha szekrénybe, de bizom ha éhes maradtam, elővettem azt a lábos főzeléket és jót ettem. A mai divatos tűzhelyeket akkor még nem igen lehetett látni, hanem régi nyitott tűzhelyeket kenyérsütő kemenczékkel, nálunk is fölötté nyitott bő kémény volt, húsfüstölőre berendezve, ezen tűzhelyen főztek, sütöttek, ha valaki jótakart készíteni nyársültet csinált, voltak már arra küllön vasálványok a melyekken a nyársat szépen rá lehetett fektetni, ha ilyen nyárson sültre került a sor, akkor a Pepinek (úgy hívtak most engem) kellett azt a nyársatt nagy parázs mellett forgatni és az alatta lévő tepsziben levő zsírral kalánnal időnként megnedvesíteni, megöntözni. Ily módon lassan ment a dolog, rendszeren egy óránál tovább kellett forgatnom, a nagy tűz mellett, azt a nyársat forgadni télen nem volt kelemetlen, hanem nyáron én is lesültem mellette. Hogy jobb volt e egy ilyen nyárson sült, a mai gyorsan úgy szólván gyárilag készített sültnél, azt ma már konstatálni nem tudom, elég az hozzá hogy az akkori időben azt tartották legjobbnak. A többi sültet a parázson sütötték. Volt a háttérben még egy kis sütő kemencze a tűzhelyfölött elhelyezve a hol rétest és egyéb süteményeket sütöttek.

Az én helyzetem élelmezést illetve most tűrhető volt, hanem a sok veréssel nem tudtam megbékülni, a mester dühében nem nézett arra, hogy mivel üt, azzal a mi épen kezébe került, colstok, kalapács, fadarab mind egy volt neki és oly gyakran, hogy alig telt el egy nap midőn egyik vagy másikon nem töltötte volna ki boszúját.

Egyszer kellett ablak darabokat vele slicelnem (csapokat vágni) ő nem igen vigyázott, csak neki esett, a fűrészes kisé félre ment; kifogta, megnézte és dühében mind két egy méternél hosszabb darabot, felém dobta, az egyik eltalálta bordámat, úgy megsebzett hogy vérzett; ez már sehogy sem tettszett. Ez egy délután történt. Másnap délelőtt valamiért városba küldtek, ezt az alkalmat felhasználva bementem a városházába és bejelentettem az esetet; a többi között kérdezett, el akarsz e ugyan azon feltételek mellett egy másik mesterhez menni? Nem, válaszoltam. Hát akkor mit akarsz tulajdonképen? Emberi bánás módot, feleltem.

No fiam, meny csak haza, majd jó lesz minden, fejezte be a bíró.

Haza mentem s tovább dolgoztam, kaptam még itt, ott pofont és ütések, de ez már tűrhető volt, csak jóval később egyszer dühében oda dobta azok szavakat, "még be is pörültél engem! Te zsvány te akasztófára való!" és a többi. Ezen szításokat rendszeren magyarul mondta. Megjegyzem, hogy akkor már nem akartam tőle elmenni, mert ő volt a városban a legjobb, legműveltebb asztalos mester, a mit még előnynek tartottam.

Vasárnapi munka

Következő nyáron mesterünk szálította a városi kertben tartott polgári céllovésekre szükséges céltáblákat, és ezt rendszeren úgy tudta beosztani, hogy szombaton este ritkán készültek el, hanem csak össze enyveztük, és vasárnap a 6 órai mise után kettőnek hozzá kellett fognunk, legyalulni, léczeket átszegezni, és enyves festékekkel, fekete, fehérre, befesteni, néha ketőre néha négy táblára volt szükségük, ha jó korán nem lettünk készek velük, akkor még iskolába se mehettünk. Délután aztán két-két tábla a fejünken, kivittünk a kb 25 percnyire távol fekvő városi kertbe, a hol aztán maradtunk estig, ez volt aztán az egyetlen egy szabad időnk és szórakozásunk. Ez a hely nem csak lövölde volt, hanem sörcsarnok étkező kuglizó, és általában az úri nép kiránduló helye szép nagy park.

A lövölde legjobban tetszett nekem ha egy golyó találta a központot, akkor hátul egy úttal felugrott egy pojáca, kis zázlóval, a mellett még egy mozsár lövést is hallatszott, a melyet a központba találó golyó szintén meggyújtott. Ez volt még a legkelemesebb szórakozásom.

Rendes mederben

Ilyen dolog mellett elmúlt a nyár és vele megszűnt a céltáblák készítése is, ismét rendszeren a vasárnapi iskolába jártunk, 9–10^{ig} rajz, 10^{től} 12^{ig} írás és hittan.

Nehéz munkákat kellett végeznünk, akkori időben gyárilag fűrészelt szelvényeket (fournir) csak hírből ismertünk, hanem nekünk kellett azokat nagy fűrésszel (Klapfűrész)[Lapfűrész] vágni a mi a legfárasztó munkák egyike volt.

“Német anyanyelvű dédapám eredetileg németül írta meg a naplóját, aztán idősebb korában, amikor a gyerekeitől megtanult magyarul, írt egy magyar naplót is. Annakidején a német nyelvű naplót elveszettnek hittük. Szerencsére később Budavári Attila pécsi orgonagyáros megtalálta és megszerezte. Akkor visszajutott édesapámhoz..”

Angster Judit, 2021

A Fekete Sas Társaság köszönetét fejezi ki a családnak az anyag átengedéséért